

Information Needs and Information Seeking Behavior of Dissertation Indexers

S. Faal¹ | Z. Bigdeli²

Received: 19, May 2019

Accepted: 10, Sep. 2019

Purpose: To explore the impact of information seeking behavior of these indexers to meet their information needs.

Methodology: 35 indexers at the National Library and Archives of Iran (NLAI) and the Iranian Research Institute for Information Science and Technology (IRANDOC) composed the statistical population. A Likert scaled questionnaire was used for data collection. SPSS software was used for data analysis.

Findings: Information seeking behavior of indexers meets their information needs in 7 components, not for “using sample documents” with a (mean lower than average: 2.66). The total mean of the 8 components studied was 3.63 (above the average). The research hypothesis is confirmed as the overall mean exceeds 3 on Likert scale.

Conclusion: Respondents have sufficient expertise and experience. Their information-seeking behavior fulfills a high level of information needs at various stages of indexing.

DOI: 10.30484/naastinfo.2019.2153.1824

Keywords:

Information seeking behavior, Information needs, Indexers, Dissertations, National Library and Archives of Iran, Iranian Research Institute for Information Science and Technology (IRANDOC)

1. PhD Candidate, Knowledge and Information Science, Chamran University of Ahwaz (Corresponding author), soheilafaal@gmail.com
2. Professor, Knowledge and Information Science, Chamran University of Ahwaz, bigdelizahed20@gmail.com

نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان پایان‌نامه‌ها

سهیلا فعال^۱ | زاهد بیگدلی^۲

هدف: بررسی رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان برای رفع نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها.

روش: جامعه آماری ۳۵ نفر نمایه‌سازان شاغل در سازمان اسناد و کتابخانه ملی و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران بوده است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه ۵ گزینه‌ای در طیف لیکرت بود. داده‌ها با نرم‌افزار آماری اسپاس تحلیل شد.

یافته‌ها: ۷ مؤلفه در رفتار اطلاعاتی نمایه‌سازان شناسایی شد. تنها مؤلفه «استفاده از نمونه مدارک مشابه» با میانگین پایین‌تر از حد متوسط (۲/۶۶) نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازان را برطرف نکرده است. میانگین کل به‌دست‌آمده از ۸ مؤلفه ۲/۶۳ (بالاتر از متوسط) یافته و فرضیه پژوهش تأیید شد.

نتیجه‌گیری: پاسخ‌گویان تخصص و تجربه کافی دارند. رفتار اطلاع‌یابی آنها، میزان بالایی از نیازهای اطلاعاتی‌شان را در مراحل مختلف نمایه‌سازی برآورده می‌کند.

دریافت: ۹۸/۰۲/۲۹ پذیرش: ۹۸/۰۶/۲۰

۱. دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده مسئول)

soheilafaal@gmail.com

۲. استاد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز

bigdelizahed20@gmail.com

مقدمه

نمایه‌سازان پایان‌نامه‌ها، نیازهای اطلاعاتی متنوعی دارند. این پژوهش با مطرح کردن هشت پرسش به بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی نمایه‌سازان در مراحل مختلف و با توجه به ابزار و روش‌های نمایه‌سازی می‌پردازد تا میزان اثربخشی رفتار اطلاع‌یابی ایشان را در رفع نیازهایشان مشخص کند و در پی سنجش این فرضیه است که رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان پایان‌نامه‌ها، نیازهای اطلاعاتی آنها را برآورده می‌کند.

رفتار اطلاع‌یابی کتابداران در پژوهش‌های خسروجردی (۱۳۸۴)؛ اصنافی، سهیلی، و عبدالمجید (۱۳۸۷)؛ نواده و سپهر (۱۳۸۸)؛ باب‌الحوائجی و فرهادپور (۱۳۹۰)؛ نوروزی (۱۳۹۰)؛ هاشمی (۱۳۹۰)؛ و ریزان و اسفندیاری‌مقدم (۱۳۹۴) بررسی شده است؛ اما تاکنون رفتارهای اطلاع‌یابی و نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازان مدارک موضوع پژوهش نبوده است. پژوهش‌های انجام‌شده درباره نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها نیز از جهت بررسی نیاز اطلاعاتی یا رفتار اطلاع‌یابی در فرایند نمایه‌سازی نبوده است. مرور ادبیات پژوهش همچنین بیانگر این مطلب است که برای تمامی جنبه‌های مطالعه‌شده در این پژوهش پیشینه‌ای یافت نشد و تنها بعضی از جنبه‌ها و مؤلفه‌ها، سابقه پژوهشی دارند.

روش‌شناسی

این پیمایش در میان ۳۵ نفر نمایه‌سازان شاغل در سازمان اسناد و کتابخانه ملی و پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه ۵ گزینه‌ای در طیف لیکرت بود. داده‌ها با نرم‌افزار آماری اسپاس تحلیل شد. پرسشنامه مشتمل بر دو بخش است: بخش اول مربوط به اطلاعات شغلی و تحصیلی و بخش دوم مربوط به رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان با توجه به مؤلفه‌های مراحل، روش‌ها، و ابزار نمایه‌سازی پایان‌نامه‌هاست و ۴۳ شاخص رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان را که به برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی آنها منجر می‌شود با مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای سنجش می‌کند. پاسخ‌های درجه‌بندی‌شده براساس این طیف، میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی را از بسیار کم تا بسیار زیاد در ۵ رتبه با ارزش‌های عددی ۱ تا ۵ نشان می‌دهند و ملاک برآورده شدن نیاز اطلاعاتی، عدد ۳، یعنی میانگین رتبه‌های ۱ تا ۵ است. استفاده نکردن و کاربرد هر شاخص خارج از طیف لیکرت نیز مساوی با صفر در نظر گرفته شده است. پژوهشگر در طراحی پرسشنامه از تجربه کار نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها استفاده کرده و فرایند نمایه‌سازی را

مدنظر قرار داده است. ملاک طراحی سؤالات پرسشنامه مؤلفه‌های مراحل، روش‌ها، ابزار نمایه‌سازی است. بر این اساس، ۴۳ شاخص برای ۸ پرسش پژوهشی تعیین شده است که هر شاخص بیانگر عمل یا رفتاری است که نیاز اطلاعاتی نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها را برمی‌آورد. روایی پرسشنامه با استفاده از روش اعتبار محتوا و مشورت با صاحب‌نظران تأیید شد و برای اثبات پایایی آن از آزمون ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. نتیجه این آزمون ($\alpha=0/993>0/7$) بیانگر این مطلب است که پایایی پرسشنامه نیز مطلوب ارزیابی شده است.

اطلاعات گردآوری‌شده از طریق پرسشنامه‌ها پس از کدگذاری با استفاده از نرم‌افزار اسپاس نسخه ۲۳ با روش‌های آمار توصیفی نظیر درصد فراوانی، میانگین و انحراف استاندارد تجزیه و تحلیل شد. برای اطمینان از نرمال‌بودن داده‌ها، از آزمون کولموگروف اسمیرنوف^۱ استفاده شد.

یافته‌ها

جدول ۱ نتیجه تحلیل جمعیت‌شناختی جامعه پژوهش را از نظر ویژگی‌های شغلی و تحصیلی نشان می‌دهد.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی

گزینه‌ها		ویژگی‌های شغلی و تحصیلی		ردیف
سایر ۶ ٪۲۵		علم اطلاعات و دانش‌شناسی ۱۸ ٪۷۵		۱ رشته تحصیلی
دکتر ۰	کارشناسی ارشد ۱۶ ٪۶۶/۶	کارشناسی ۷ ٪۲۹/۱	دیپلم ۱ ٪۴/۱	۲ مدرک تحصیلی
بالای ۲۰ سال ۲ ٪۸/۳		۱۰ تا ۲۰ سال ۱۲ ٪۵۰	زیر ۱۰ سال ۱۰ ٪۴۱/۶	۳ سابقه کار نمایه‌سازی

از ۳۵ پرسشنامه توزیع‌شده در بین نمایه‌سازان پایان‌نامه‌ها، ۲۴ پرسشنامه (۶۸/۵٪) دریافت شد. تجزیه و تحلیل داده‌های جمعیت‌شناختی نشان می‌دهد که ۱۸ نفر از نمایه‌سازان، دانش‌آموخته رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و ۶ نفر آنها در سایر

1. Kolmogorov-Smirnov test
(K-S test)

رشته‌ها، تحصیل کرده‌اند. از ۲۴ نمایه‌ساز، ۱۶ نفر مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد، ۷ نفر کارشناسی، و ۱ نفر دیپلم بودند. از نظر سابقه کار نمایه‌سازی پاسخ‌دهندگان، ۱۰ نفر زیر ۱۰ سال، ۱۲ نفر بین ۱۰ تا ۲۰ سال، و ۲ نفر سابقه کار نمایه‌سازی بالای ۲۰ سال داشتند.

نظرات نمایه‌سازان درباره نظام موضوعی استفاده‌شده (سؤال‌های ۱ تا ۸ پرسشنامه) در جدول ۲ بررسی می‌شود.

براساس نتایج جدول ۲ از بین نظام‌های موضوعی استفاده‌شده، اصطلاحنامه‌های علوم (ایراندک) و پس از آن اصطلاحنامه پزشکی فارسی بیشترین میزان برآورده‌کردن نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازان را برعهده دارند و بانک مستند عنوان‌های قراردادی کتابخانه ملی کمترین میزان را داراست. بانک مستند نام‌های جغرافیایی کتابخانه ملی سومین رتبه را دربرآورده‌کردن نیاز اطلاعاتی نمایه‌سازان به خود اختصاص داده است و اصطلاحنامه فرهنگی فارسی (اصفا) در رتبه چهارم قرار دارد. سرعنوان‌های موضوعی فارسی و بانک مستند نام شخص کتابخانه ملی مشترکاً در رتبه پنجم و بانک مستند تالگان کتابخانه ملی در رتبه ششم قرار دارند. میانگین کل به‌دست‌آمده از داده‌های جدول ۲ برابر با ۳/۶۶ و بالاتر از حد متوسط است و نشان می‌دهد نظام‌های موضوعی استفاده‌شده توانسته است نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازان را برطرف کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۲. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان درباره نظام‌های موضوعی استفاده‌شده

ردیف	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	عدم کاربرد شاخص	بی‌پاسخ	میانگین در طیف لیکرت	انحراف استاندارد
۱	اصطلاحنامه فرهنگی فارسی	۷ ٪۴۹/۲	۷ ٪۴۹/۲	۸ ٪۳۳/۳	۲ ٪۸/۳	۰	۰	۰	۳/۸۹	۰/۹۷۷
۲	اصطلاحنامه پزشکی فارسی	۱۲ ٪۵۰	۴ ٪۱۶/۷	۷ ٪۲۹/۲	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۰	۴/۱۳	۰/۹۹۲
۳	اصطلاحنامه‌های علوم	۱۱ ٪۴۵/۸	۱۲ ٪۵۰	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۰	۰	۴/۴۲	۰/۵۸۴
۴	سرعنوان‌های موضوعی فارسی	۸ ٪۳۳/۳	۴ ٪۱۶/۷	۸ ٪۳۳/۳	۴ ٪۱۶/۷	۰	۰	۰	۳/۶۷	۱/۱۲۹
۵	بانک مستند نام‌های جغرافیایی کتابخانه ملی	۷ ٪۴۹/۲	۹ ٪۳۷/۵	۷ ٪۲۹/۲	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۰	۳/۹۲	۰/۸۸۱
۶	بانک مستند نام شخص کتابخانه ملی	۷ ٪۴۹/۲	۸ ٪۳۳/۳	۶ ٪۲۵	۱ ٪۴/۲	۱ ٪۴/۲	۰	۱ ٪۴/۲	۳/۶۷	۰/۹۶۸
۷	بانک مستند تالکان کتابخانه ملی	۳ ٪۱۲/۵	۷ ٪۲۹/۲	۶ ٪۲۵	۸ ٪۳۳/۳	۰	۰	۰	۳/۲۱	۱/۰۶۲
۸	بانک مستند عنوان‌های قراردادی کتابخانه ملی	۲ ٪۸/۳	۲ ٪۸/۳	۹ ٪۳۷/۵	۴ ٪۱۶/۷	۷ ٪۲۹/۲	۰	۰	۲/۵	۱/۳۵۱

میانگین کل: ۳/۶۶

جدول ۳ شامل سؤال‌های ۹ تا ۱۶ پرسشنامه است که منابع استخراج مفاهیم برای نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها را بررسی می‌کند.

جدول ۳. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان درباره منابع استخراج مفاهیم در پایان‌نامه

ردیف	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	علم کاربرد شاخص	بی‌پاسخ	میانگین در طیف لیکرت	انحراف استاندارد
۹	کلیدواژه‌های عنوان	۵ ٪۲۰/۸	۱۶ ٪۶۶/۷	۳ ٪۱۲/۵	۰	۰	۰	۰	۴/۰۸	۰/۵۸۴
۱۰	کلیدواژه‌های متن چکیده	۶ ٪۲۵	۷ ٪۲۹/۲	۷ ٪۲۹/۲	۴ ٪۱۶/۷	۰	۰	۰	۲/۶۳	۱/۰۵۶
۱۱	فهرست مطالب	۹ ٪۳۷/۵	۲ ٪۸/۳	۱۱ ٪۴۵/۸	۰	۲ ٪۸/۳	۰	۰	۲/۶۷	۱/۳۲۹
۱۲	کلیدواژه‌های ارائه‌شده توسط پژوهشگر	۵ ٪۲۰/۸	۱ ٪۴/۲	۱۴ ٪۵۸/۳	۲ ٪۸/۳	۲ ٪۸/۳	۰	۰	۲/۲۱	۱/۱۴۱
۱۳	تعاریف عملیاتی و مفهومی واژه‌ها	۲ ٪۸/۳	۱۰ ٪۴۱/۷	۶ ٪۲۵	۴ ٪۱۶/۷	۲ ٪۸/۳	۰	۰	۲/۲۵	۱/۱۱۳
۱۴	مبانی نظری	۱ ٪۴/۲	۴ ٪۱۶/۷	۱۰ ٪۴۱/۷	۶ ٪۲۵	۳ ٪۱۲/۵	۰	۰	۲/۷۵	۱/۰۳۳
۱۵	عنوان انگلیسی	۸ ٪۳۳/۳	۹ ٪۳۷/۵	۵ ٪۲۰/۸	۱ ٪۴/۲	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۲/۹۲	۱/۰۶
۱۶	چکیده انگلیسی	۴ ٪۱۶/۷	۹ ٪۳۷/۵	۶ ٪۲۵	۴ ٪۱۶/۷	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۲/۴۶	۱/۱۰۳

میانگین کل: ۲/۴۹

همان‌گونه که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود ۸ شاخص برای بررسی رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان درباره منابع استفاده‌پذیر برای استخراج مفاهیم مطرح شده است. میانگین کل داده‌ها (۳/۴۹) بالاتر از سطح متوسط است و نشان می‌دهد رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان درباره انتخاب و کاربرد منابع استخراج مفاهیم، نیاز اطلاعاتی آنها را برآورده کرده است.

سؤال‌های ۱۷ تا ۲۰ پرسشنامه برای بررسی نظرات نمایه‌سازان درباره استفاده از نمونه مدارک مشابه برای نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها در جدول ۴ ارائه می‌شود. جدول ۴ نشان‌دهنده رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان درباره استفاده از بانک‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی برای یافتن مدارک مشابه با پایان‌نامه‌هاست که به نمایه‌سازی آنها کمک می‌کند. مجموع میانگین داده‌های این جدول برابر با ۲/۶۶ و کمتر از سطح متوسط را نشان می‌دهد و بیانگر این مطلب است که رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان در این خصوص نتوانسته است پاسخ‌گوی نیاز اطلاعاتی آنها باشد.

جدول ۴. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان درباره استفاده از نمونه مدارک مشابه

ردیف	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	عدم کاربرد شاخص	بی‌بسیج	میانگین در طیف لیکرت	انحراف استاندارد
۱۷	بانک کتابشناسی ملی ایران	۱ ٪۴/۳	۵ ٪۲۰/۸	۱۱ ٪۴۵/۸	۴ ٪۱۶/۷	۳ ٪۱۲/۵	۰	۰	۲/۸	۱/۰۳۵
۱۸	بانک کتابشناسی کتابخانه کنگره	۰	۵ ٪۲۰/۸	۱۳ ٪۵۴/۳	۵ ٪۲۰/۸	۰	۰	۱ ٪۴/۳	۲/۸	۰/۷۷۴
۱۹	پایگاه پایان‌نامه‌های ایرانی‌های	۰	۸ ٪۳۳/۳	۷ ٪۲۹/۳	۵ ٪۲۰/۸	۲ ٪۸/۳	۲ ٪۸/۳	۰	۲/۸	۱/۳۶۸
۲۰	کلیدواژه‌های مقالات مربوط به پایان‌نامه‌ها در پایگاه‌های اطلاع‌یابی نشریات تخصصی	۰	۲ ٪۸/۳	۱۰ ٪۴۱/۷	۶ ٪۲۵	۲ ٪۸/۳	۲ ٪۸/۳	۲ ٪۸/۳	۲/۱۷	۱/۰۹۶

میانگین کل: ۲/۶۶

جدول ۵، سؤال‌های ۲۱ تا ۲۴ پرسشنامه را برای بررسی کاربرد یادداشت‌ها و روابط اصطلاحنامه‌ای در رفع نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازان ارائه کرده است. شاخص‌های مندرج در جدول ۵ مربوط به یادداشت‌ها و روابط اصطلاحنامه‌ای است که در فرایند نمایه‌سازی نقش بسیار مهمی دارد. نتایج این جدول، میانگین کل ۴/۱۴ را نشان می‌دهد و به این معناست که رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان نیاز اطلاعاتی آنها را در این رابطه به‌خوبی برآورده کرده است.

جدول ۵. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان درباره کاربرد یادداشت‌ها و روابط اصطلاحنامه‌ای

ردیف	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	عدم کاربرد شاخص	بی‌پاسخ	میانگین در طیف لیکرت	اعتراف استاندارد
۲۱	یادداشت‌های دامنه و توضیحی	۸ ٪۳۳/۳	۱۱ ٪۴۵/۸	۵ ٪۲۰/۸	۰	۰	۰	۰	۴/۱۱	۱۳/۱۰
۲۲	روابط سلسله‌مراتبی	۹ ٪۳۷/۵	۱۰ ٪۴۱/۷	۴ ٪۱۶/۷	۰	۰	۰	۱ ٪۴/۱	۴/۸	۶/۱۸
۲۳	روابط هم‌ارز	۹ ٪۳۷/۵	۱۳ ٪۵۰	۱ ٪۴/۲	۲ ٪۸/۳	۰	۰	۰	۴/۸	۱/۱
۲۴	روابط وابسته	۸ ٪۳۳/۳	۱۱ ٪۴۵/۸	۵ ٪۲۰/۸	۰	۰	۰	۰	۴/۱۱	۱۳/۱۰

میانگین کل: ۴/۱۴

جدول ۶. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان در رابطه با استفاده از روش‌های جستجو

انصراف استاندارد	میانگین در طیف لیکرت	بسیار پاسخ	عدم کاربرد شاخص	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	ردیف
۱/۱۱۳	۷۵/۲	۰	۱ ٪۴/۲	۰	۲ ٪۸/۳	۶ ٪۲۵	۱۱ ٪۴۵/۸	۴ ٪۱۴/۷	جستجوی ساده	۲۵
۰/۹۸۹	۲/۷۵	۰	۰	۱ ٪۴/۲	۲ ٪۸/۳	۳ ٪۱۲/۵	۱۴ ٪۵۵/۳	۴ ٪۱۴/۷	جستجوی ترکیبی	۲۶
۱/۰۱۳	۲/۶۳	۰	۰	۱ ٪۴/۲	۳ ٪۱۲/۵	۳ ٪۱۲/۵	۱۴ ٪۵۵/۳	۳ ٪۱۲/۵	مورور	۲۷
۱/۰۴۴	۴	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۳ ٪۱۲/۵	۳ ٪۱۲/۵	۸ ٪۳۳/۳	۹ ٪۱۲/۵	جستجوی دقیق	۲۸

میانگین کل: ۳/۷۴

بر اساس یافته‌های جدول ۶ و میانگین کل ۳/۷۴، این نتیجه حاصل می‌شود که روش‌های جستجوی استفاده‌شده نمایه‌سازان در فرایند نمایه‌سازی توانسته است نیاز اطلاعاتی آنها را به میزانی بالاتر از سطح متوسط برآورده کند.

رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان در فرایند پیشنهاد توصیفگرهای جدید در سؤال‌های ۲۹ تا ۳۳ پرسشنامه مطرح شده است (جدول ۷).

جدول ۷ شاخص‌های مربوط به رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان را در فرایند پیشنهاد توصیفگر جدید نشان می‌دهد. این فرایند زمانی شکل می‌گیرد که توصیفگرهای ضروری نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها در نظام‌های موضوعی استفاده‌شده یافت نشود و لازم باشد واژه جدید برای افزودن به نظام‌های موضوعی پیشنهاد شود. میانگین کل ۳/۴۹ بیانگر این مطلب است که رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان در این خصوص پاسخ‌گوی نیازهای اطلاعاتی آنها بوده است.

جدول ۷. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان در رابطه با فرایند پیشنهاد توصیفگر جدید

انصراف استاندارد	میانگین در طیف لیکرت	بهر پاسخ	عدم کاربرد شاخص	بسیار کم	کم	متوسط	بسیار زیاد	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	زیاد	ردیف
۰/۹۷۷	۲/۵۴	۰	۰	۱ ٪۴/۲	۲ ٪۸/۳	۷ ٪۲۹/۲	۳ ٪۱۲/۵	توصیفگرهای پیشنهادی سایر نمایه‌سازان	۱۱ ٪۴۵/۸	۲۹
۱/۸۶۷	۲/۵۸	۰	۵ ٪۲۰/۸	۲ ٪۸/۳	۳ ٪۱۲/۵	۶ ٪۲۵	۴ ٪۱۶/۷	بانک اطلاعاتی توصیفگرهای پیشنهادی	۴ ٪۱۶/۷	۳۰
۱/۲۸۵	۳/۵۴	۰	۱ ٪۴/۲	۱ ٪۴/۲	۱ ٪۴/۲	۸ ٪۳۳/۳	۶ ٪۲۵	دایره‌المعارف ویکی‌پدیا	۷ ٪۲۹/۲	۳۱
۱/۱۲۹	۳/۷۳	۰	۰	۱ ٪۴/۲	۲ ٪۸/۳	۵ ٪۲۰/۸	۸ ٪۳۳/۳	جستجوی گوگل	۸ ٪۳۳/۳	۳۲
۰/۹۳۳	۴	۰	۰	۰	۰	۱۰ ٪۴۱/۷	۱۰ ٪۴۱/۷	بانک مستندات کتابخانه کنگره	۴ ٪۱۶/۷	۳۳

میانگین کل: ۳/۴۹

جدول ۸ سؤال‌های ۳۴ تا ۳۷ پرسشنامه را برای بررسی نظرات پاسخ‌دهندگان درباره استفاده از قالب الکترونیکی منابع نشان می‌دهد. قالب منابع استفاده‌شده از جمله شاخص‌های بررسی رفتار اطلاع‌یابی است. جدول ۸ نشان می‌دهد تمایل نمایه‌سازان برای استفاده از قالب الکترونیکی منابع نسبت به قالب چاپی بیشتر است. میانگین کل ۴/۱ نیز این نتیجه را تأیید می‌کند.

جدول ۸. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان درباره استفاده از قالب الکترونیکی منابع و نظام‌های موضوعی

ردیف	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	عدم کاربرد شاخص	بی‌پاسخ	میانگین در طیف لیکرت	انحراف استاندارد
۳۴	نظام‌های موضوعی الکترونیکی به‌جای چاپی	۱۸ ٪۷۵	۵ ٪۲۰/۸	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۰	۰	۴/۷۱	۰/۵۵
۳۵	بانک اطلاعاتی توصیف‌گرهای پیشنهادی به‌جای برگه‌دان	۱۶ ٪۶۶/۷	۶ ٪۲۵	۰	۲ ٪۸/۳	۰	۰	۰	۴/۵	۰/۸۵
۳۶	منابع اطلاعاتی در دسترس برای پیشنهاد توصیف‌گر	۸ ٪۳۳/۳	۳ ٪۱۲/۵	۹ ٪۳۷/۵	۱ ٪۴/۲	۲ ٪۸/۳	۱ ٪۴/۲	۰	۳/۴۶	۱/۴۴۴
۳۷	دستورالعمل‌های الکترونیکی به‌جای چاپی	۹ ٪۳۷/۵	۱۰ ٪۴۱/۷	۱ ٪۴/۲	۱ ٪۴/۲	۰	۱ ٪۴/۲	۲ ٪۸/۳	۳/۷۵	۱/۱۹۲

میانگین کل: ۴/۱۰

جدول ۹ تجزیه و تحلیل نظرات نمایه‌سازان درباره روش‌های بازآموزی و رفع اشکال را ارائه می‌کند. این جدول سؤال‌های ۳۸ تا ۴۳ پرسشنامه را شامل می‌شود. پاسخ‌دهندگان به روش‌های بازآموزی و رفع اشکال با میانگین بالاتر از متوسط (۳/۷۹) توجه دارند (جدول ۹).

جدول ۹. شاخص‌های آماری نظرات نمایه‌سازان درباره استفاده از روش‌های بازآموزی و رفع اشکال

ردیف	گزینه‌های مرتبط با رفتار اطلاع‌یابی	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	عدم کاربرد شاخص	بی‌پاسخ	میانگین در طیف لیکرت	انحراف استاندارد
۳۸	دستنامه‌ها و دستورالعمل‌های کاری	۱۱ ٪۴۵/۸	۹ ٪۳۷/۵	۳ ٪۱۲/۵	۰	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۴/۲۱	۰/۹۷۷
۳۹	سؤال از همکاران	۷ ٪۲۹/۲	۷ ٪۲۹/۲	۷ ٪۲۹/۲	۲ ٪۸/۳	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۳/۷۱	۱/۱۲۲
۴۰	سؤال از مسئول واحد	۷ ٪۲۹/۲	۱ ٪۴/۲	۱۳ ٪۵۴/۲	۳ ٪۱۲/۵	۰	۰	۰	۳/۵	۱/۰۶۳
۴۱	مطالعه و تحقیق در منابع	۸ ٪۳۳/۳	۳ ٪۱۲/۵	۱۰ ٪۴۱/۷	۲ ٪۸/۳	۰	۱ ٪۴/۲	۰	۳/۵۸	۱/۲۸۳
۴۲	جلسات هم‌اندیشی	۵ ٪۲۰/۸	۱۶ ٪۶۶/۷	۱ ٪۴/۲	۱ ٪۴/۲	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۳/۹۶	۰/۹۰۸
۴۳	دوره‌ها و کارگاه‌های بازآموزی	۶ ٪۲۵	۸ ٪۳۳/۳	۹ ٪۳۷/۵	۱ ٪۴/۲	۰	۰	۰	۳/۷۹	۰/۸۸۴

میانگین کل: ۳/۷۹

رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان در ۷ مؤلفه پاسخ‌گوی نیازهای اطلاعاتی‌شان است (جدول ۱۰). تنها میانگین «استفاده از نمونه مدارک مشابه» پایین‌تر از حد متوسط (۲/۶۶) نیازهای نمایه‌سازان را بر نمی‌آورد. میانگین کل ۸ مؤلفه ۳/۶۳ و بالاتر از حد متوسط (۳) است (جدول ۱۰)؛ بنابراین رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان پاسخ‌گوی نیازهای آنها بوده است و فرضیه ما تأیید می‌شود.

جدول ۱۰. ارزش‌های میزان کلی برآورده‌شدن نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازان برحسب

پرسش‌های پژوهش

ردیف	مؤلفه‌های مورد بررسی در پرسش‌های پژوهش	میانگین در طیف لیکرت
۱	نظام‌های موضوعی استفاده‌شده	۳/۶۶
۲	منابع برای استخراج مفاهیم	۳/۴۹
۳	نمونه مدارک مشابه	۲/۶۶
۴	کاربرد یادداشت‌ها و روابط اصطلاحنامه‌ای	۴/۱۴
۵	روش‌های جستجو در بانک‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی	۳/۷۴
۶	فرایند پیشنهاد توصیفگر جدید	۳/۴۹
۷	قالب الکترونیکی منابع و نظام‌های موضوعی	۴/۱
۸	استفاده از روش‌های بازآموزی و رفع اشکال	۳/۷۹
	میانگین کل	۳/۶۳

نتیجه‌گیری

رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان پایان‌نامه‌ها توانسته است نیازهای اطلاعاتی‌شان را برآورد. یافته‌ها نشان داد تخصص، دانش آموختگی بالاتر از سطح کارشناسی، و تجربه نمایه‌سازی به تقویت رفتار اطلاع‌یابی و کارآمدی نمایه‌سازان می‌انجامد. از میان ۷ مؤلفه با میانگین بالاتر از حد متوسط، «کاربرد یادداشت‌ها و روابط اصطلاحنامه‌ای» و با فاصله کمی پس از آن «قالب الکترونیکی منابع و نظام‌های موضوعی» بیشتر از همه پاسخ‌گوی نیازهای اطلاعاتی نمایه‌سازان‌اند. کاربرد یادداشت‌ها و روابط

اصطلاحنامه‌ای بیانگر مهارت نمایه‌سازان در استفاده اصولی از اصطلاحنامه‌ها و سرعنوان‌های موضوعی است. دیگران نیز این مطلب را تأیید کرده‌اند (Hurd, Weller, & Curtis, 1992; Liddy & Jorgensen, 1993; Jorgensen & Liddy, 1994; 1996).

قالب الکترونیکی منابع به سرعت و سهولت استفاده از آنها افزوده است. «بازآموزی و رفع اشکال» در رتبه سوم قرار دارد. به نظر می‌رسد مرور، آموزش مهارت‌ها، و هم‌اندیشی با دیگر نمایه‌سازان در برآوردن نیازهای اطلاعاتی و حرفه‌ای نمایه‌سازان بسیار تأثیرگذار است؛ اما در این خصوص پژوهشی یافت نشد.

مؤلفه «روش‌های جستجو در بانک‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی» در مرحله بعد مدنظر نمایه‌سازان است. ظاهراً موتورهای جستجو و امکانات نرم‌افزاری توانسته‌اند نمایه‌سازان را در بازیابی اطلاعات راضی کنند. پژوهش‌های اصنافی و همکاران، ۱۳۸۷؛ نوروزی، ۱۳۹۰؛ و هاشمی، ۱۳۹۰ نیز مؤید همین امر است.

«نظام‌های موضوعی استفاده‌شده» در هر دو سازمان بسیار استفاده می‌شود. کاربرد توصیفگرها نیز در هر دو سازمان بسیار اهمیت دارد و هرچه کامل‌تر و روزآمدتر باشند نیازها را بیشتر برمی‌آورند. با وجود اینکه میانگین مربوط به این مؤلفه بالاتر از متوسط بود ولی انتظار آن بود که از سایر مؤلفه‌ها رتبه بالاتری کسب کند. لازم است تدوین‌کنندگان نقاط ضعف این سامانه‌ها را برطرف کنند. پژوهش‌های دیگر (نقنه‌اصفهانی، ۱۳۹۰؛ Russel & Smith, 2009; Middleton, Dean, & Gilbertson, 2014) نیز بر اهمیت استفاده از آنها تأکید ورزیده‌اند.

مؤلفه‌های «منابع برای استخراج مفاهیم» و «فرایند پیشنهاد توصیفگر جدید» به‌طور یکسان در رتبه بعد قرار دارند. به نظر می‌رسد منابع استفاده‌شده برای استخراج مفاهیم و واژه‌ها نیاز اطلاعاتی نمایه‌سازان را برمی‌آورند. تنوع این منابع می‌تواند علت این رضایت باشد. در سایر پژوهش‌ها (از جمله بیگدلی و یوسف‌آق‌لی، ۱۳۸۴؛ دهقانی و نوکاریزی، ۱۳۹۰؛ افتخار و ضیایی، ۱۳۹۴) به این مؤلفه اشاره شده است.

«فرایند پیشنهاد توصیفگرهای جدید» نیز پاسخ‌گوی نیاز نمایه‌سازان است سبب آن می‌تواند تعریف سازوکار مناسب از نظر مراحل کار و منابع استفاده‌شده باشد. نیاز اطلاعاتی نمایه‌سازان تنها در مؤلفه «نمونه مدارک مشابه» برآورده نشده است. سبب آن می‌تواند جدید و منحصر به فرد بودن موضوع پایان‌نامه‌ها باشد؛ چون برخلاف سایر منابع کتابخانه‌ای، پایان‌نامه‌ها به ندرت از نظر موضوع تکراری و مشابه‌اند. بنابراین، لازم است برای تعیین الگوی مناسب نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها و یافتن نمونه‌های مشابه آنها سازوکار بهتری تعریف شود. سایر مطالعات (از جمله باب‌الحوائجی و فرهادپور،

۱۳۹۰؛ ریزان و اسفندیاری مقدم، ۱۳۹۴) به بررسی چگونگی گردآوری و کاربرد اطلاعات ضروری پرداخته‌اند.

به‌طور کلی نمایه‌سازان پایان‌نامه‌ها در هر دو سازمان تخصص و تجربه کافی دارند و رفتار اطلاع‌یابی آنها میزان نیازهای اطلاعاتی‌شان را در مراحل مختلف برمی‌آورد.

مآخذ

اصنافی، امیررضا؛ سهیلی، فرامرز؛ و عبدالمجید، امیرحسین (۱۳۸۷). بررسی رفتار اطلاع‌یابی کتابداران کتابخانه‌های تخصصی شهرستان اهواز در استفاده از شبکه اینترنت. فصلنامه کتاب، ۱۹ (۱)، ۲۵-۳۸.

افتخار، زهره؛ ضیایی، ثریا (۱۳۹۴). رفتار اطلاع‌یابی و مدیریت منابع اطلاعاتی: فرایند ذهنی انتخاب موضوع و تشخیص نیاز اطلاعاتی (مطالعه موردی طلاب سطح سه حوزه‌های علمیه خواران شهر شیراز سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳). پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۱ (۴)، ۹۸۱-۱۰۰۷.

باب‌الحوائجی، فهیمه؛ فرهادپور، محمدرضا (۱۳۹۰). پوشش محیطی برای گردآوری و استفاده از اطلاعات در فعالیت تصمیم‌گیری مدیران کتابخانه‌های مرکزی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی کشور. تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۴۵ (۳)، ۱۳۵-۱۵۱.

بیگدلی، زاهد؛ یوسف‌آق‌لی، ناهید (۱۳۸۴). بررسی انگیزه‌ها، اهداف، و منابع اطلاعاتی مورد استفاده متخصصان شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی استان خوزستان و بررسی مشکلات آنان در دسترسی به اطلاعات مورد نیازشان. مجله علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۲ (۲)، ۹۱-۱۱۲.

خسروجردی، علی (۱۳۸۴). نیازهای اطلاعاتی کارشناسان بانک تجارت در تهران. فصلنامه کتاب، ۱۶ (۱)، ۱۵۹-۱۶۶.

دهقانی، کلثوم؛ نوکریزی، محسن (۱۳۹۰). میزان هم‌خوانی کلیدواژه‌های مستخرج از چکیده با توصیفگرهای نمایه‌سازان در پایگاه «چکیده پایان‌نامه‌های ایران». تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۷ (۳)، ۴۷۷-۴۹۴.

ریزان، مهناز؛ اسفندیاری مقدم، علیرضا (۱۳۹۴). بررسی شکاف مهارتی در استفاده از رسانه‌های اجتماعی-تعاملی توسط کتابداران کتابخانه مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران. کتاب مهر، ۶ (۱۷-۱۸)، ۴۲-۶۰. بازیابی ۲۱ دی ۱۳۹۸، از <http://ensani.ir/file/download/article/20160223144813-9979-28.pdf>

نقنه‌اصفهان‌ی، معصومه (۱۳۹۰). بررسی تحلیلی و تطبیقی کلیدواژه‌های فارسی و انگلیسی پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان با اصطلاحنامه‌ها و سرعنوان‌های موضوعی پزشکی فارسی و مش طی سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد

- اسلامی، واحد تهران شمال، تهران.
- نواده، مریم‌السادات؛ سپهر، فرشته (۱۳۸۸). رفتار اطلاع‌یابی مدیران سازمان فرهنگی-هنری شهرداری تهران. فصلنامه کتاب، ۲۰ (۲)، ۱۹۹-۲۱۲.
- نوروزی، نجمه (۱۳۹۰). بررسی توانمندیهای کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان در استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی، نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای و اینترنت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور، مشهد.
- هاشمی، سیدماجد (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر آگاهی و استفاده کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور از قابلیت‌های نرم‌افزار جامع کتابخانه‌ای پارس آذرخش. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران، اهواز.
- Hurd, J. M., Weller, A. C., & Curtis, K. L. (1992). Information seeking behavior of faculty: use of indexes and abstracts by scientists and engineers. In *ASIS '92: Proceedings of the 55th Annual Meeting on Celebrating Change: Information management on the Move: Information Management on the Move*, October 26-29, (p. 136-143). Medford, N. J.: American Society for Information Science Silver Springs.
- Jorgensen, C., & Liddy, E. D. (1994). Analysis of information seeking behaviors in index use, or opening Pandora's box. In *Proceedings of the 15th National Online Meeting*, July 10-12 (p. 233-242). New York: Learned Information Ltd.
- Jorgensen, C., Liddy, E. D. (1996). Information access or information anxiety? An exploratory evaluation of book index features. *Indexer*, 20 (2), 64-68.
- Liddy, E. D. & Jorgensen, C. (1993). Modeling information seeking behaviors in index use. In *Proceedings of the ASIS Annual Meeting*, 30, 185-190. Retrieved November 5, 2018, from <https://eric.ed.gov/?id=EJ473024>
- Middleton, C. C., Dean, J. W., & Gilbertson, M. A. (2014). A process for the original cataloging of theses and dissertations. *Technical Services Quarterly*, 53 (2), 234-246.
- Russel, M., & Smith, V. T. (2009). A new approach to thesis subject analysis: a collaborative success. *Technical Services Quarterly*, 26 (3), 41-49.

استناد به این مقاله:

فعال، سهیلا؛ بیگدلی، زاهد (۱۳۹۸). نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی نمایه‌سازان پایان‌نامه‌ها. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۰ (۴)، ۹۴-۱۱۳.